

GEDENKEN EN HERINNEREN:

Feesten en gedenken in augustus, de maand van de kerkwijding

Inleiding.....	2
Vieren en herdenken stond centraal.....	3
De maand augustus.....	3
Kalenders om mee te rekenen.....	4
De mate van plechtigheid.....	5
Verskillende soorten feesten en herdenkingen	6
3 augustus, Kerkwijding.....	8
15 augustus, Maria Tenhemelopneming en vigilie (de dag of avond ervoor).....	10
17 augustus, Jeroen van Noordwijk.....	10
17 augustus, Wijding van het Jezusaltaar	13
28 augustus, Augustinus	14
29 augustus, Onthoofding van Johannes de Doper	15
Begrafenissen en herdenken van de overledenen.....	16
Tal van raadsels	18
Niet altijd voor eeuwig	20
Memoriediensten in augustus 1567	21
Tot slot.....	22
Katernen bij de website <i>Janskerk Haarlem 700 jaar</i>	26
Overzicht van de katernen	26
Overzichten van gebruikt onderzoeksmateriaal.....	26
Colofon.....	26

Figuur 1 – Prent met de feesten op een kerkwijdingsdag, naar een ontwerp van Pieter Brueghel de Oude, vervaardigd door Johannes of Lucas van Doetechum, gemaakt tussen 1557 en 1561 — [Rijksmuseum, Amsterdam](#).

Als we op de grote vlag met de heilige rechts in de voorstelling mogen afgaan, dan was Joris de patroonheilige van de afgebeelde kerk. Waarschijnlijk heeft men hier de feestelijkheden rond een parochiekerk afgebeeld. Zo feestelijk, met toneel, wedstrijden en danspartijen zal het rond het Jansklooster niet zijn toegegaan, maar de broeders kregen in elk geval een extra lekkere maaltijd, [zie hieronder](#).

Inleiding

Feesten en gedenken in augustus geeft een overzicht van wat er allemaal in één maand kon en moest gebeuren in de Janskerk en het klooster.

De tekst behoort tot een groep van vier katernen die aansluiten bij het onderdeel over het Jansklooster van de website *Janskerk Haarlem 700 jaar*.¹ De katern *Gedenken, complexer dan je zou denken* laat zien hoezeer verschillende vormen van gedenken met elkaar samenhangen en welke aspecten te onderscheiden zijn. In *Legitimatie via opvolgingsreeksen* wordt speciale aandacht besteed aan een van die aspecten, het politiek-maatschappelijke aspect. De reeks met de commandeursportretten uit het Jansklooster komt daarin uitgebreid aan bod. *Casussen bij gedenken* is een katern waarin we met vijf voorbeelden laten zien hoe gevarieerd de dodengedachtenis in het Jansklooster kon zijn.

¹ Informatie betreffende het gebruikte onderzoeksmateriaal is te vinden via de homepage van de website *Janskerk Haarlem 700 jaar* (onderaan): *Bronnen* (met archiefstukken, oude boeken en manuscripten), *Literatuur* (met literatuur en websites) en *Afbeeldingen* (de materiële gegevens van schilderijen, plattegronden, etc.). NB Inventaris- en catalogusnummers zijn alleen opgenomen in de noten als er misverstanden kunnen optreden. Ze zijn allemaal te vinden in de genoemde overzichten.

De teksten kunnen ieder afzonderlijk worden gelezen. Wie ze achter elkaar wil door-nemen, zal dan ook enkele herhalingen aantreffen.

Vieren en herdenken stond centraal

Hoe kregen vieren, herdenken en de dodengedachtenis vorm in de [religieuze prak-tijken](#) van de Janskerk? Om dit uitgebreider te laten zien is gekozen voor augustus, de maand waarin de wijding van de kerk herdacht werd. Er gebeurde hoe dan ook meer dan in veel van de kerken uit de middeleeuwen die we als toeristen bezoeken. Vergeleken bij nu was het er toen een drukte van belang.

Er is gekozen voor het jaar 1567, een specifiek jaar dus, omdat we dan de kalender kunnen omzetten naar onze hedendaagse kalender. De dagen van de week vallen immers niet elk jaar op dezelfde dag.

Over augustus 1567 is betrekkelijk veel bekend, omdat het memorieregister van het klooster in maanden is opgedeeld, maar vooral omdat we beschikken over de com-mandeursrekeningen van dat jaar.

De maand augustus

Om iets over de feesten in augustus te kunnen zeggen, geven we eerst een korte uit-leg van de middeleeuwse kalender en het kerkelijk jaar.² In de kalender zijn twee cycli opgenomen, het [Temporale en het Sanctorale](#). Het Temporale bestaat uit de feestdagen die betrekking hebben op het leven en de dood van Christus. Deze cyclus loopt van de Advent, de voorbereiding op de komst van Christus, tot en met [Pinkste-ren](#).³ Het Sanctorale bestaat uit de cyclus van de heiligenfeesten. Om welke feesten het ging in deze cyclus, verschilde per bisdom, regio, stad en kloosterorde.

Het [kerkelijk jaar](#) werd ook opgedeeld in kringen. Augustus behoorde tot de Zomer-kring, een periode waarin veel minder gebeurde dan bijvoorbeeld tijdens de Kerst-kring. Toch waren er belangrijke feestdagen ter herdenking van Christus en zijn hei-ligen. Vanzelfsprekend waren er ook de begrafenissen en de herdenking van de over-ledenen voor wie missen opgedragen moesten worden.

² Zie over de middeleeuwse kalender in het algemeen, Harper, *The Forms and Orders* (1991), p. 43-57. Tenzij anders vermeld is het volgende gebaseerd op deze publicatie. Informatie over het Jansklooster is gebaseerd op archiefonderzoek en onderzoek van de boeken van dit kloos-ter.

³ Zie de katern *Zondeval en verlossing*, vanaf Hoop voor de mensheid tot en met Het Pinksterfeest.

KL		Augustus habet dies xxxi. Luna xxix.	
		Augustus nepa p̄ma fugat a fine sc̄dia.	
v	c	P etr̄ ad vincula. du Machabeorū m̄m.	
n	z	16	D Stephani m̄ris. iii . l̄c. <small>Quica post petri c̄dica. c̄dica laucti Joh̄anis</small>
b	z	7	E Inuentio sc̄i stephani p̄thom̄is. sc̄i du
k	9	f	2
	-	13	G h̄os
s	z	z	H 8 Transfiguratio dn̄i mai du. s ixti r̄ alior m̄m.
	a	b	1 Donati ep̄i r̄ m̄ris. iii . l̄c.
g	b	10	C 6 Cyriaci r̄ socior eius.
p	c	d	7 Vigilia.
	d	18	E 2 Laurentij m̄ris. du
d	e	1	F 3 Tyburcij m̄ris. iii . l̄c. f estū sc̄e corone sp̄ince dn̄i.
m	f	g	2
a	g	17	H 17 ypoliti r̄ socior ei. iii . l̄c. si dn̄ica venit. ix . l̄c.
	h	e	19 Vigilia
i	i	c	18 A ssūptiois marie. T riplex v go. or sol h̄o. i . oc cas h̄o. l̄ .
r	k	12	D 18 <small>Quica infra oct̄as Assūptiois c̄dica. altaris. nois ydu.</small>
	l	1	E 16 O ct̄a laurentij J eronis m̄ris. f estū p̄rie.
	m	f	17 A gapiti m̄ris
f	n	9	G 12
o	o		H 13
	p	11	B 12
r	q	6	C 11 O ct̄a assūptiois marie. sc̄i du
l	r	d	10 Z achei ep̄i. Vigilia.
	s	12	E 9 B artholomei ap̄ti. du
th	t	3	F 8
	v	g	1
q	x	11	H 6 R ufi m̄ris. iii . l̄c.
	y	h	7 A ugustini ep̄i et doct̄. mai du. H ermetis
	z	19	C 2 D ecollacionis ioh̄is bap̄t̄. T ri. S abine
e	z	8	D 3 f elicitis r̄ adaucti.
n	9	e	z

Nōr habet h̄os un̄. dies uero xxi.

De fest̄ fest̄ post dos sexti circ̄ lau tybur ypol.
sūp̄cio agapiti tymo bartholo rufi col aucti.

Figuur 2 – Kalender met de maand augustus uit het missaal van circa 1511 – Noord-Hollands Archief, Haarlem.

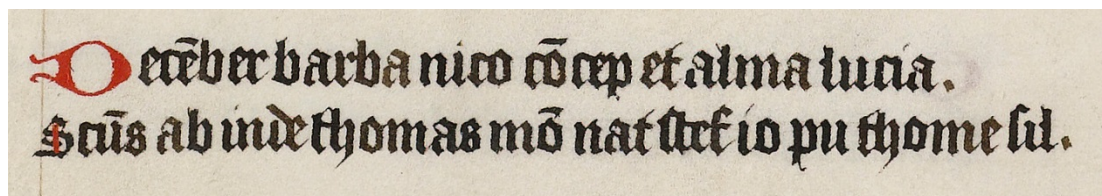
Kalenders om mee te rekenen

Vergeleken bij onze kalenders zien de middeleeuwse exemplaren er ingewikkeld uit. Dat komt door de toevoegingen die hielpen bij het berekenen van het moment waar-

op de feesten en het dagelijkse zingen van de [getijden](#) moesten plaatsvinden. Men kon niet zoals nu een app kopen of voor elk jaar een nieuwe kalender en agenda waarin de juiste dagen en feesten al waren opgenomen. De boekdrukkunst was nog niet uitgevonden. Bovendien verschilden de feesten die werden gevierd van kerk tot kerk, van stad tot stad, van gebied tot gebied en van kloosterorde tot kloosterorde.

Daarom stonden op elke bladzijde van een kalender middelen om de juiste dag te berekenen en om alles goed te onthouden. De linkerkolom was daarvoor bestemd. Onderaan elk bladzijde stond een kort versje met afkortingen van de heiligen- en andere feestdagen. Dit werd een [cisiojanus](#) genoemd.

Ook werd aangeduid wanneer in de desbetreffende maand de zon opkwam en onderging. Dit was belangrijk in verband met de getijdengebeden, die op zeven of acht momenten van de dag en nacht in kloosters en een aantal andere kerken gezongen moesten worden. Dat gebeurde op het koor van de kerk.

Figuur 3 – De Cisiojanus voor december met de afgekorte namen van een aantal heiligen en feesten uit die maand. Zie vooraan Barbara ('Barba') en Nicolaas ('Nico') en verderop onder andere Kerstmis ('nat' van Nativitas, de geboorte van Jezus), en onmiddellijk daarachter 'stef' (van Stefanus), missaal van circa 1511 – Noord-Hollands Archief, Haarlem.

Augustus 1567 omgezet in een moderne kalender.

Datum	Dag	Viering	Type heilige	Mate viering
1	V	Petrus Banden	Apostel, martelaar, bisschop	D
		Machabeërs	Martelaren	
2	Za	Stefanus	Paus en martelaar	
3	Zo	Vondst relieken Stefanus	Eerste martelaar	SD
		Kerkwijdingsfeest		
4	M			
5	D			
6	W	Transfiguratie Christus		MD
		Sixtus en anderen	Martelaren	
7	Do	Donatus	Bisschop, martelaar	3 lessen
8	V	Cyriacus en gezellen	Martelaren	
9	Za	Vigilie voor 10 augustus		
10	Zo	Laurentius	Martelaar	D
11	M	Tiburtius	Martelaar	3 lessen
		Feest heilige doornenkroon Christus		
12	Di			
13	W	Hippolytus en gezellen	Martelaren	3 lessen
14	Do	Vigilie voor 15 augustus		
15	V	Maria Tenhemelopneming		T

16	Za			
17	Zo	Octaaf Laurentius		
		Jeroen	Martelaar	
		Wijding altaar Naam Jezus		
18	M	Agapitus	Martelaar	
19	D			
20	W			
21	Do			
22	V	Octaaf Maria Tenhemelopneming		SD
23	Za	Zacheus	Bisschop	
		Vigilie voor 24 augustus		
24	Zo	Bartholomeus	Apostel	D
25	M			
26	Di			
27	W	Rufus	Martelaar	3 lessen
28	Do	Augustinus	Bisschop, kerkleraar	MD
		Hermetis	Martelaar	
29	V	Onthoofding Johannes		T
		Sabina	Martelares	
30	Za	Felicus en Adaucius	Martelaren	
31	Zo			

De mate van plechtigheid

Het liturgisch jaar had het vaste ritme van gewone dagen en zondagen, zoals we dat nog steeds kennen. Het voornaamste verschil was dat op de doordeweekse dagen gewerkt werd en dat in de kerken bepaalde onderdelen van de getijden en de mis ontbraken in de vieringen. Maar gezien de grote hoeveelheid feestdagen (die op zondag of door de week vielen) ging een flink aantal van de werkdagen verloren. Dat blijkt al uit de kalender van de 'rustige' maand augustus. Het werden er gaandeweg de middeleeuwen nog minder, omdat er steeds meer feesten bij kwamen.⁴ De gelovigen werden geacht op die dagen de liturgische diensten bij te wonen.

Die feestdagen konden van betrekkelijk eenvoudig tot zeer plechtig worden gevierd. In de bovenstaande kalender uit het missaal van 1511 is in de laatste kolom de mate van plechtigheid van de feesten aangegeven. Deze kwam bijvoorbeeld tot uiting in de uitgebreidheid van de getijden, de keuze en de volgorde van de gezangen en lezingen in de getijden en de missen, het aantal bij de mis betrokken priesters, hun kleding en het aantal zangers en muzikanten.

Dat dit laatste inderdaad in het Jans klooster gebeurde, blijkt uit de betalingen aan deze musici in de commandeursrekeningen. Ook kon er een processie zijn, door de kerk en over het kerkhof, en, zoals bij het [Sacramentsfeest](#), door de hele stad. Daar-

⁴ In sommige gevallen ging het om in de hele Kerk plechtig gevierde feesten, met name Drie-vuldigheidszondag (eerste zondag na Pinksteren) en Sacramentsdag (tweede donderdag na Pinksteren). Omdat het aantal feestdagen, en dus verplichte vrije dagen voor de arbeiders steeds meer toenam, gaf dit problemen en daarom werd in 1525 een aantal feestdagen afgeschaft, Post, *Kerkgeschiedenis van Nederland in de middeleeuwen* (1957), deel 2, p. 58.

aan namen onder andere geestelijken deel uit de parochiekerk, kloosterlingen, en leden van het stadsbestuur.

Er staan in de meeste middeleeuwse (Latijnse) kalenders speciale aanduidingen voor de plechtigheid van de vieringen. Ook die konden van kalender tot kalender van elkaar verschillen, maar ze kwamen op hetzelfde neer. De aanduidingen liepen van eenvoudig tot met de allergrootste plechtigheid.⁵ Hier volgen we de aanduidingen in het missaal van circa 1511, dat we als voorbeeld gebruiken.

Aanduiding	Korte omschrijving
Simplex	Eenvoudig (deze aanduiding ontbreekt in de kalenders van het Jans klooster)
3 lect. (lectiones)	Drie lezingen (lessen)
9 lect.	Negen lezingen (lessen)
Semi Duplex (SD)	Half dubbel plechtig
Duplex (D)	Dubbel plechtig
Maius Duplex (MD)	Groot dubbel zeer plechtig
Triplex (T)	Driedubbel met de meeste plechtigheid

Ook valt op dat sommige feesten in rood zijn opgetekend en andere in zwart. Het patroon in de kalender van het missaal van 1511 is duidelijk: 'half dubbele gevierde feesten' en nog minder plechtige feesten zijn met zwarte inkt geschreven, en voor 'dubbele' en nog plechtiger gevierde feesten is duurdere, rode inkt gebruikt.

Voor het feest van Hippolytus (13 augustus) gold een speciale regeling. Het moest worden gevierd met drie lezingen, behalve als het op een zondag viel, dan moest het met negen lezingen gevierd worden, zo staat er met kleine letters ('si in dominica venit ix lectiones'). Lessen of lezingen zijn teksten die werden (voor)gelezen tijdens de getijden.

Als we rekenen vanaf Duplex (dubbel plechtig) waren er in augustus zeven plechtige feesten, met uitgebreide religieuze vieringen. Voorafgaand aan drie feesten staat er ook nog dat er een [vigilie](#) gevierd moest worden, een viering op de dag voorafgaand aan het feest. Een daarvan vond plaats op 14 augustus, de dag voor Maria Tenhemelopneming dat werd gevierd op 15 augustus, in Triplex, met de grootste plechtigheid dus. Sommige feesten konden worden verlengd tot acht dagen, een [octaaf](#). Op de zeven dagen na het feest zelf vonden dus ook speciale vieringen plaats. De achtste dag (inclusief de feestdag) wordt vermeld als de octaafdag.

Verschillende soorten feesten en herdenkingen

Er zijn vier verschillende soorten vieringen te onderscheiden. Elke mis was bedoeld om het offer van Christus aan de mensheid te gedenken, maar daarnaast waren er de feesten waarin God (zoals op het feest van de Drievuldigheid) en Christus volledig centraal stonden. Dit is het eerste type. Van het grote aantal van deze feestdagen zijn

⁵ Vergelijk de verschillende indelingen in Harper, *The Forms and Orders* (1991), p. 53-54.

er maar twee in augustus: de [Transfiguratie](#) en het gedenken van de Doornenkroon van Christus, de kroon die op het hoofd werd gezet toen hij werd bespot.

Ten tweede konden er op speciale dagen feesten van heiligen worden herdacht. De heiligen zijn in te delen in verschillende typen (zie de kalender van augustus): martelaren, apostelen, bisschoppen en pausen, abten, kerkvaders en kerkleraren, weduwen en maagden. De laatsten waren meestal vrouwen die een huwelijk weigerden en dat vaak met de marteldood moesten bekopen. Een aantal heiligen is onder te brengen in meer dan één groep.

Ten derde was er het gedenken van bijzondere gebeurtenissen, zoals kerk- en altaarwijdingen en overwinningen bij oorlogen. In de Janskerk vonden er hiervan twee plaats in de maand augustus. Het gaat om de kerkwijding en de wijding van het altaar van de Zoete Naam van Jezus. Herdenkingen van politiek-historische gebeurtenissen, zoals het ontzet van het eiland Rhodos in 1480, waren er niet in augustus. Dit feest werd gevierd op 27 of 28 juli, de dag van Panthaleon, zie de website *Janskerk Haarlem 700 jaar*, onder *Kloostergebouwen en inrichting*: Kapittelzaal.⁶

Ten vierde was er het begraven en gedenken van de overledenen.

Deze vier soorten feest- en gedenkdagen hingen nauw met elkaar samen. Door het leven en de dood van Christus was het hemelrijk toegankelijk geworden voor de mensheid. Niet-heiligen moesten, indien hun zonden waren vergeven, eerst boete doen in het vagevuur als ze nog niet voldoende hadden geboet tijdens hun leven. Maar missen en gebed voor de overledenen kon de zielen in het vagevuur helpen sneller toegelaten te worden tot de hemel. Heiligen waren voorbeelden voor mensen en konden als middelaar optreden tussen God en de mensen. Overwinningen en andere gebeurtenissen die het christendom sterker maakten, werden ook gevierd, want het was de Kerk die mensen steunde bij het leiden van een leven als goed christen.⁷

Keuze uit de feest- en gedenkdagen in augustus

In het volgende zullen we dieper ingaan op enkele vieringen die in de kalender van 1511 staan. We houden de chronologische volgorde aan.

3 augustus, Kerkwijding

De wijding van de kerken en altaren gebeurde door de bisschop of een assistent-bisschop die 'wjbisschop' werd genoemd.⁸ Deze feesten werden elk jaar opnieuw

⁶ In de kalenders van het Jansklooster staat of de ene of de andere datum voor dit feest, zie voor de kalenders de katern *Bronnen van het Jansklooster* onder *De boeken van het klooster*.

⁷ Zie de katernen *Zondeval en verlossing* en *Leven en sterven*.

⁸ Jacob van Denemarken, bisschop van Suden, die als de stichter van het Jansklooster bekend staat, was 'wjbisschop', zie de katern *Stichting en schenkingen*, onder *Een bisschop en balijer*.

gevierd. Vaak wordt de kerkwijdingsdag met 'kermisse' aangeduid. Onze 'kermis' komt daar vandaan.

In het Jans klooster vond de kerkwijdingsdag elk jaar plaats op de zondag na het Feest van Petrus Banden (1 augustus). In 1567 viel het daarom op 3 augustus.

Figuur 4 – Detail van een prent met de kerkwijding met bij de kerk links een processie die de kerk ingaat, prent naar Pieter Brueghel de Oude, vervaardigd door Johannes of Lucas van Doetechum, gemaakt tussen 1557 en 1561 – [Rijksmuseum, Amsterdam](#).

Het wordt in slechts twee kalenders genoemd: in het *Formulare* van het eind van de vijftiende eeuw (na 1484) en in het missaal van circa 1511 waarvan hierboven de bladzijde met de maand augustus wordt getoond (Figuur 2). In beide gevallen gaat het dus om handschriften die vervaardigd werden onder commandeur Jan Willem Jansz. (1484-1514).⁹

Aan de ene kant is het merkwaardig dat het niet in alle kalenders voorkomt, en aan de andere kant is het niet gek dat juist Heer Jan het feest liet optekenen. Hij was immers degene die in het *Formulare* de regels betreffende de organisatie en de eredienst van het klooster liet vastleggen, zie de katern *Bronnen van het Jans klooster*.

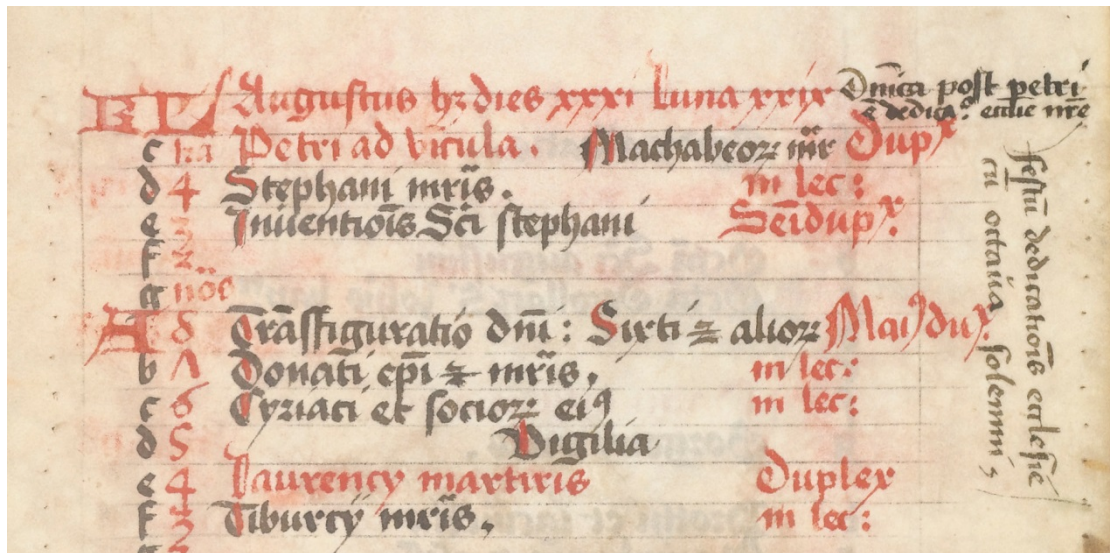
Of dit betekent dat het feest vóór het eind van de vijftiende eeuw niet gevierd werd, betwijfelen we. Het kan een van die gevallen zijn waarbij iets zo vanzelfsprekend is dat optekening niet nodig is. In het *Capitulare* van circa 1400, dat in zeer slechte staat verkeert, is echter wel op twee plaatsen een altaarwijding aangetekend, maar geen kerkwijdingsdag. Toch vreemd, zou je zeggen.

In het missaal van circa 1511 staat eenvoudigweg in kleine letters achter het feest van Stefanus martelaar dat op 2 augustus wordt gevierd: 'Dominica post petri dedicatio ecclesie sancti Johannis' (zondag na [het feest van] Petrus wijding van de kerk van de heilige Johannes). Zonder enige aanduiding van de mate van plechtigheid, dus.

In de kalender in het *Formulare* vinden we een uitgebreider beschrijving: Achter de bovenste regel staat in de marge: 'Dominica post petri est dedicatio ecclesie nostre'

⁹ Zie over deze commandeur de katern *Commandeurs van het Jans klooster*.

(zondag na [het feest] van Petrus is onze kerk gewijd). Daaronder staat ook nog verticaal in de marge 'festum dedicationis ecclesie cum octava solemnis' (het feest van de kerkwijding met plechtig octaaf). De kerkwijdingsdag moet dus niet alleen op de zondag extra plechtig gevierd worden, maar ook gedurende de zeven dagen daarna (totaal acht dagen).

Figuur 5 – Uitsnede uit de bladzijde met de maand augustus uit de kalender van het *Formulare*, met de vermeldingen van het feest van de kerkwijding bovenaan rechts en daaronder verticaal in de marge de viering van het octaaf, na 1484 en vermoedelijk vóór 1500 – Noord-Hollands Archief, Haarlem.

Het missaal van circa 1511 is het laatste missaal dat nu bekend is en mogelijk ook het laatste dat werd gemaakt omdat men er inmiddels voldoende had.

Men bleef echter ook later de kerkwijdingsdag in ere houden. Dit blijkt uit de lijst van 1570 van extra gerechten die de kloosterlingen voorgezet kregen op bepaalde feestdagen. Deze 'Ordonnantie van het huis in het jaar 1570' bevindt zich in het Register met afschriften van privileges, etc. dat werd opgemaakt in de periode 1571-1573. Uit deze lijst blijkt dat de broeders op kerkwijdingsdag bijzondere spijzen voorgezet kregen: hammen, gebraad en drie koppen verse boter.

15 augustus, Maria Tenhemelopneming en vigilie (de dag of avond ervoor)

Als moeder van Jezus Christus was Maria de belangrijkste heilige van de Kerk (gevolgd door Johannes de Doper). Ze behoorde dan ook tot de algemeen vereerde heiligen. Zoals bij meer belangrijke heiligen waren er door het jaar heen verschillende [feesten voor Maria](#). Slechts enkele daarvan gaan terug op verhalen in de Bijbel. Ook het feest van 15 augustus is gebaseerd op latere verhalen, zie [Maria Tenhemelopneming](#). De gebeurtenis moet overigens niet gelijk gesteld worden aan de Verrijzenis van Christus. Als goddelijk wezen steeg hij uit zichzelf op ten hemel, maar Maria werd naar de hemel gedragen. In voorstellingen gebeurde dat door engelen of door Christus zelf.

In het Jansklooster wordt geen van de vele kunstwerken met Maria aangeduid als een 'Maria Tenhemelopneming', maar dat zegt niet veel. De broeders maakten immers hun boedelinventarissen voor zichzelf en zij wisten wel waar welke kunstwerken zich bevonden. Bovendien lagen titels van kunstwerken niet vast en werden ze vaak anders aangeduid dan nu.¹⁰

De boedelinventaris van 1625 werd opgemaakt in opdracht van het stadsbestuur en in dat geval zal men globale beschrijvingen vaak voldoende hebben bevonden.¹¹

Figuur 6 – Een beroemd schilderij met de Maria Tenhemelopneming is dat van Titiaan uit 1516-1518 – nog steeds in de kerk van de Sancta Maria Gloriosa dei Frari in Venetië – [Wikimedia Commons](#).

¹⁰ Zie voor gevallen uit de boedelinventarissen van het Jansklooster, Van Bueren, *Tot Lof van Haarlem* (1993), p. 624-626.

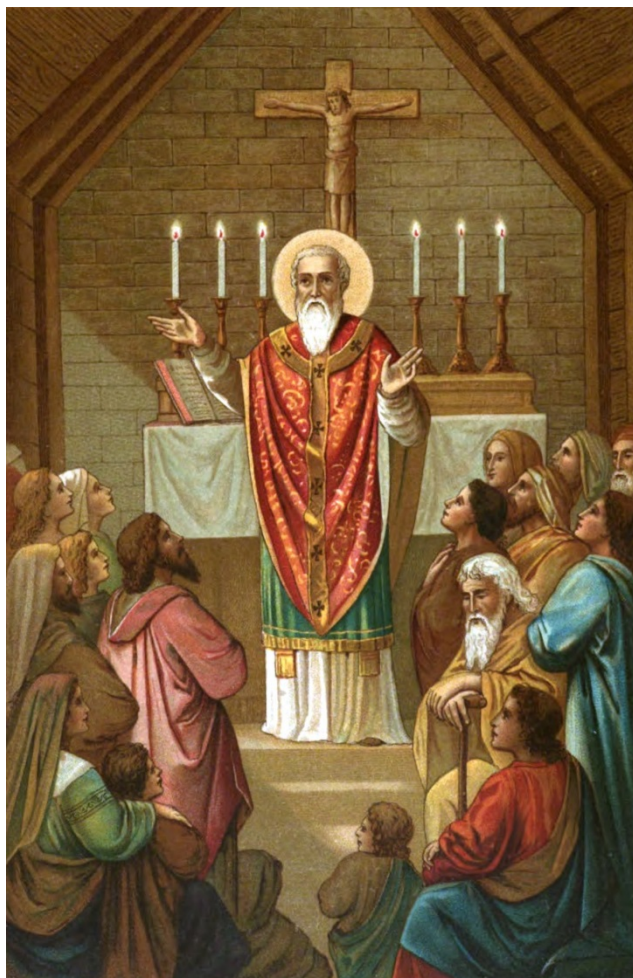
¹¹ Het ging het stadsbestuur meer om de schilders die de kunstwerken maakten. Daarmee konden ze hun stad profileren als de stad met (in modern Nederlands) 'de beste schilders van heel Nederland', zoals Karel van Mander in zijn *Schilder-boeck* van 1604 opmerkte. In dit boek behandelt hij onder andere de Nederlandse schilders en hun werk. Hij gaat daarbij uitgebreid in op de kunstenaars van Haarlem, de stad waar hij toen woonde. De uitspraak over Haarlem staat aan het begin van de biografie van Dirk Bouts, de Haarlemse schilder die later naar Leuven vertrok. Zie verder hierover de katern *Bronnen van het Jansklooster*.

17 augustus, Jeroen van Noordwijk

In tegenstelling tot bijvoorbeeld Maria, Augustinus en Catharina behoorde [Jeroen van Noordwijk](#) tot de heiligen die lokaal en niet algemeen vereerd werden. Hij was een negende-eeuwse priester, afkomstig uit Schotland, die net als [Adelbert van Egmond](#), als missionaris naar het huidige Nederland trok om daar de bevolking te bekeren tot het christendom. De heilige Jeroen zou hebben gepreekt onder de bevolking van Kennemerland, vlak boven Haarlem dus. Toen de Vikingen hem dwongen de oude goden te vereren, weigerde hij, waarna hij werd onthoofd.

Het is met de heilige Jeroen overigens net zoals met veel andere heiligen: wat er precies klopt van zijn biografie, die pas enkele eeuwen na zijn dood werd geschreven, is niet duidelijk. In een voorstelling uit een negentiende-eeuws boek over Nederlandse heiligen in de middeleeuwen staat hij afgebeeld voor een altaar terwijl hij een preek houdt voor een aantal knielende gelovigen.

Jeroen, Adelbert, maar ook bijvoorbeeld [Bavo](#) waren heiligen die vooral lokaal vereerd waren. Vreemd genoeg staan de twee laatstgenoemde heiligen niet in de kalender, terwijl Bavo de heilige was van de parochie waarin het Jans klooster gevestigd was. Wel staan er aanwijzingen voor de viering van zijn feest elders in het missaal van circa 1511.¹² De belangrijke Jansheer Philips van Hogesteijn was afkomstig uit Egmond, maar hij liet Adelbertus, de heilige die in Egmond begraven zou zijn, in geen enkele kalender van het klooster bijschrijven.

Figuur 7 – Voorstelling uit het einde van de negentiende eeuw, met [Jeroen van Noordwijk](#) die preekt voor de Kennemer bevolking. Afbeelding uit Kronenburg, *Neerlands heiligen in de middeleeuwen*, deel 1 (Amsterdam 1899) – [Wikimedia Commons](#).

¹² Op bladzijde 686-687 staat het Officie van het feest van Bavo.

17 augustus, Wijding van het Jezusaltaar

Behalve de herdenking van de wijding van de kerk in 1318, met vanzelfsprekend de wijding van tenminste één altaar, waren er ook feestelijke herinneringen van de wijdingen van de altaren die (waarschijnlijk) later waren gesticht. Er zijn twee kalenders waarin, behalve de kerkwijding, de herdenkingen van zes altaren worden genoemd: het missaal van 1511 dat centraal staat in deze katern en het *Formulare*, het handschrift met voorschriften, onder andere voor de liturgie.¹³

Het zijn in

- januari: het Catharina-altaar
- april: het Heilig Kruis, Heilig Graf en het 'contubernium' (?) van Johannes
- augustus: het altaar van de naam van Jezus
- oktober: het altaar in het kapittelhuis
- november: het Andriesaltaar
- december: het Maria-altaar in de Heemsteder kapel¹⁴

De wijding van het altaar van de Zoete Naam van Jezus vond elk jaar plaats op de zondag in het [octaaf](#) van [Maria Tenhemelopneming \(15 augustus\)](#). In het jaar 1567, dat we gekozen hebben voor deze katern, was dat 17 augustus. Dat was dus ook op de feestdag van Jeroen van Noordwijk die net al besproken werd.

Kennelijk was het altaar bedoeld om het geven van de naam van Jezus te herdenken. In de middeleeuwen werd de naam [IHESUS afgekort](#) met [IHS](#). Deze letters stonden als zodanig in voorstellingen afgebeeld. Door de manier waarop de H werd geschreven, kreeg deze letter mede de vorm van het kruis waaraan Christus gestorven was.

In het jodendom werd aan het jongetje zijn naam gegeven op de dag van zijn besnijdenis. In het christendom maakte men er twee feesten van: de [Besnijdenis](#) op 1 januari en dat van de Heilige of Zoete Naam van Jezus binnen acht dagen daarna.

Over het Jezusaltaar is verder niets bekend, maar waarschijnlijk heeft commandeur Philips van Hogesteijn bij de verandering van de inrichting van de kerk in 1571-1572 op dit altaar een nieuw en toepasselijk altaarstuk laten plaatsen. Het was geschilderd door de Haarlemse kunstenaar Maarten van Heemskerck.

¹³ In het Capitulaire staan twee altaarwijdingen, die van het Heilig Graf (april) en die van de Naam van Jezus (augustus). Zie voor verdere informatie over het *Formulare* en het Capitulaire de katern *Bronnen van het Jans klooster* onder *Het boekenbezit van het klooster*: Belang voor memorie- en herdenkingspraktijken.

¹⁴ De aanduidingen van de altaren is niet in elk manuscript hetzelfde. Zo wordt het altaar van het Heilig Graf, Heilig Kruis en het 'contubernium' van Johannes (volgens het missaal van 1511) in het Capitulaire alleen aangeduid met Heilig Graf en in het *Formulare* met Johannes- en Heilig Grafaltaar. Het gaat in dit geval niet om het hoogaltaar, zie in de website *Janskerk Haarlem 700 jaar onder Jans klooster*: Altaren in de kerk, en daarin Altaar van het Heilig Graf.

Hij had het in 1571 gekocht uit de opgeheven kerk van de Reguliere kanunniken in Heiloo.¹⁵ Het drieluk had een middenpaneel met een Geboorte van Jezus en op de binnenzijde van een luik de Besnijdenis van Jezus. Of de letters IHS erop stonden, is niet te zeggen, het altaarstuk is voor zover bekend niet bewaard gebleven.

Figuur 8 – Prent uit 1594 met de Besnijdenis van Jezus door de Haarlemse schilder en prentkunstenaar Hendrick Goltzius (1558-1617). Deel van een serie van zes prenten met het leven van Maria – [Wikimedia Commons](#).

28 augustus, Augustinus

Augustinus, bisschop van Hippo (354-430), was een van de vier Westerse ‘kerkvaders’ die een grote bijdrage leverden aan de ontwikkeling van de leer van de Kerk, dus van datgene dat iedere katholieke gelovige moest geloven. Zie de katern *Zondeval en redding*. Hij schreef onder andere *De Stad Gods* en de *Belijdenissen*. Daarom is hij

¹⁵ Van Bueren, *Tot lof van Haarlem* (1993), p. 368-371. Het klooster werd opgeheven omdat de kloosterlingen werden aangewezen om voortaan te dienen als het kapittel van de nieuwe kathedraal, de Bavokerk in Haarlem, zie het [Monasticon Trajectense](#). In 1570 werden de gebouwen afgebroken op last van de toenmalige bisschop van Haarlem, Godfried van Mierlo.

vaak afgebeeld terwijl hij aan een lezenaar zit en een boek schrijft, zoals in een uitgave van 1489 van *De Stad Gods*.

De Jansorde had zijn orderegels gebaseerd op de geschriften van Augustinus, zie de website *Janskerk Haarlem 700 jaar*, onder *Jansorde: Geloften en leefwijze*.

Figuur 9 – Illustratie uit *De Stad Gods* van Augustinus (354-430), druk van 1489 (Bazel) – Museum Catharijneconvent, Utrecht.

Onder de schrijvende Augustinus zien we een verbeelding van het thema van *De Stad Gods*, de stad Sion (Jeruzalem) die bewoond wordt door engelen. Voor de poort

staat Abel, de zoon van Adam en Eva, als een herder met schapen. Tegenover Jeruzalem ligt de door duivels bevolkte stad Babylon, met Abels broer Kain, die met een hak (houweel) is afgebeeld. In de banderollen wordt Kain de stichter van de stad van de duivel genoemd. [Abel werd door Kain vermoord](#) toen Jahweh wel het offer van Abel aannam en niet dat van Kain ([Gen. 4:8](#)).

29 augustus, Onthoofding van Johannes de Doper

Figuur 10 – De Onthoofding van Johannes de Doper werd op 29 augustus algemeen herdacht, maar in de Janskerk was het feest natuurlijk extra belangrijk. Detail uit het altaarstuk van de Janskerk met de begrafenis van het lichaam en het hoofd van de heilige, circa 1484 – Kunsthistorisches Museum, Wenen ([Wikimedia Commons](#)).

Het gedenken van de Onthoofding van Johannes, de beschermheilige van de kerk en de orde van de Haarlemse Jansheren, vond in augustus 1567 plaats op een vrijdag.¹⁶ Het werd Triplex, dus met de grootst mogelijke plechtigheid gevierd, driedubbel.

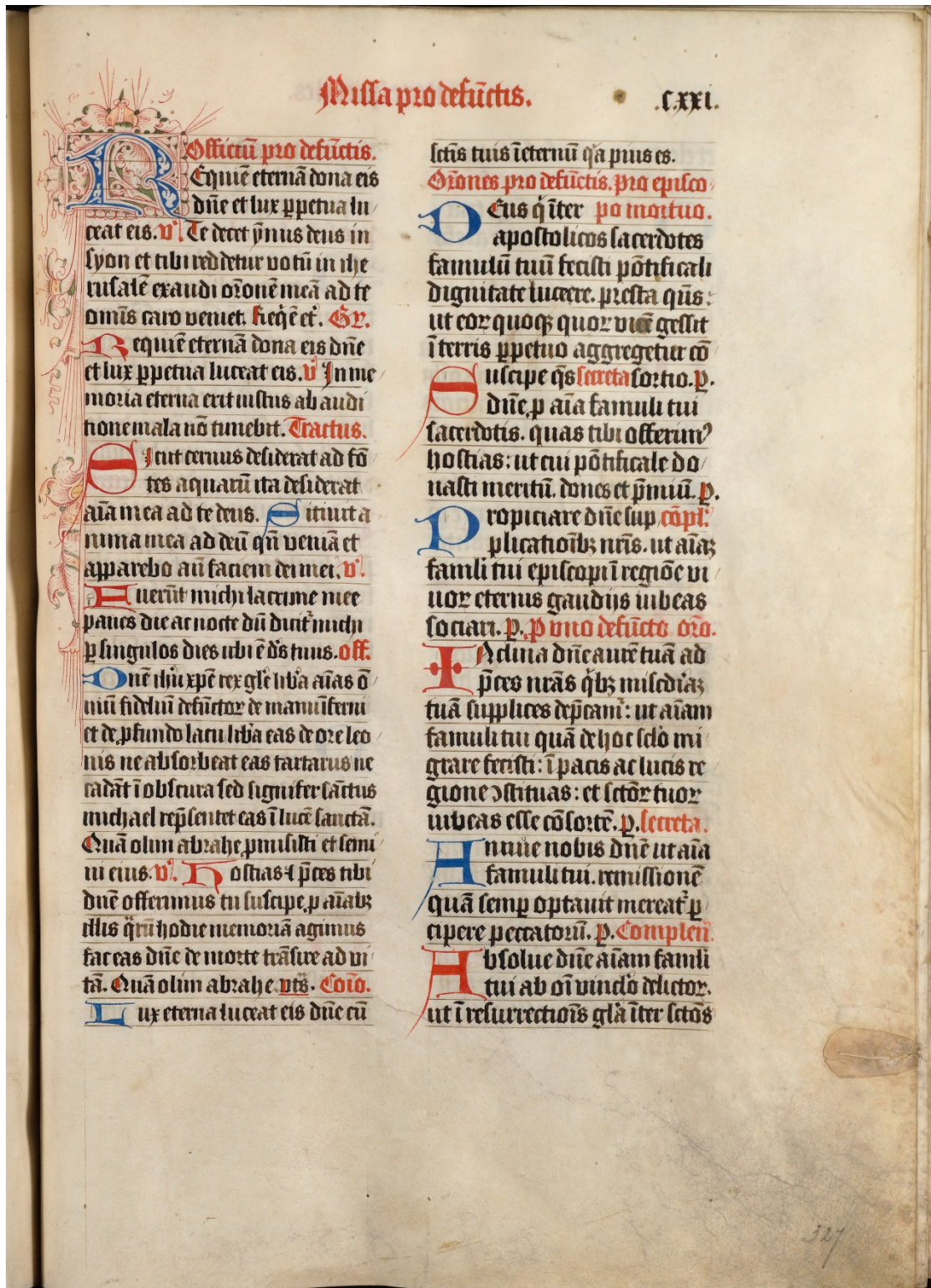
Begrafenissen en herdenken van de overledenen

Met het herdenken van Christus, de heiligen en de belangrijke gebeurtenissen waren de broeders van het Jansklooster nog niet klaar.

Net als in veel andere kloosters in Haarlem werden er in het Jansklooster veel doden begraven en memoriediensten gehouden voor de overledenen, compleet met uitdelingen aan de armen en wat er allemaal nog meer nodig was.¹⁷

¹⁶ Zie de website *Janskerk Haarlem 700 jaar*, onder *Plaatsen van herinnering*: Altaren in de kerk.

¹⁷ Bij Figuur 11. Zie Van Bueren en Wüstefeld, *Leven na de dood* (1999), p. 192-193. Correctie op deze publicatie: de geestelijke met de almuis bij het groepje van vier draagt geen superplie, maar een albe. Een van de twee andere geestelijken die de albe dragen, heeft een muts en geen almuis op het hoofd. Om welk type geestelijken het gaat, is niet duidelijk. Het kunnen kanunniken zijn en/of kloosterlingen.

Figuur 11 – In een missaal staan voor het gehele kerkelijke jaar de gebeden voor de desbetreffende gelegenheid. Dit is een bladzijde uit het missaal van circa 1511, met een deel van de mis voor de overledenen. Bovenaan staat *Missa pro defunctis* (mis voor de overledenen), fol. 121r – Noord-Hollands Archief, Haarlem.

Figuur 12 – Gebed bij de baar tijdens de dodenwake. Vier geestelijken staan rond een lezenaar aan de ene kant van de baar met de kist. Drie dragen een koorkap en een is gekleed in een albe. Aan de andere kant staat nog een lezenaar met daarachter twee geestelijken, gekleed in een albe. Naast hen staan vijf in het zwart geklede personen, mogelijk de rouwende familie, miniatuur in een getijdenboek, circa 1460-1470 – Museum Catharijneconvent, Utrecht.

Kloosters werden in het algemeen beschouwd als goede plaatsen om begraven te worden, alleen al vanwege het vele gebed door de kloosterlingen, zie de katern *Een eigen kloosterkerk*, onder *Twee redenen voor een eigen kerk*.

Dit ging vanzelfsprekend gewoon door in de maand augustus. We moeten hiervoor echter niet kijken in de heiligenkalenders, maar in de registers waarin de grafplaatsen en de begraven personen worden genoemd, en in de registers waarin staat aangegeven voor wie wanneer memoriediensten gehouden moesten worden.

Figuur 13 – Bladzijde uit een gebeden- en getijdenboek. Een kluisenaar of kloosterling bidt, terwijl een engel een ziel behoedt voor een aanval van de duivel en deze met een zwaard op afstand houdt, circa 1480 – Museum Catharijneconvent, Utrecht.

Tal van raadsels

En dat is nu juist een probleem voor het Jans klooster (en voor tal van andere kerken). Het klooster heeft twee bronnen van informatie: een memorieregister van 1570 en de vermeldingen van betalingen aan priesters (uit het eigen klooster of anderen) in de commandeursrekeningen (periode 1557-1575).

In het register (van 1570) staan vooral namen van overledenen, al dan niet met hun grafplaats. Slechts één maal wordt bij iemand een memoriedienst vermeld, bij Dirk Hoffelant.

De dagen van de maand zijn niet aangegeven, maar er is wel een indeling in maanden gemaakt. We kunnen dus alleen maar vermoeden dat de personen die met vermelding van hun graf onder de maand augustus worden genoemd, ook daadwerkelijk in die maand zijn overleden en begraven. Of ze een jaarlijkse memoriedienst kregen, blijft een vraag, tenzij het er expliciet bij staat.

Voor de personen die worden genoemd zonder dat er een graf wordt aangegeven, mogen we aannemen dat zij, in elk geval vanaf 1570 toen het memorieregister werd gemaakt, op de een of andere manier in augustus herdacht werden. Waarom zouden ze anders genoemd worden? Ze kunnen herdacht zijn tijdens een van de gewone missen die op die dag toch werden opgedragen. Er kan ook speciaal een mis voor hun (en hun naasten) zijn opgedragen.

Onder degenen die zeker een jaargetijde kregen, behoorden de broeders van het eigen klooster. Er worden er in 1570 in augustus slechts twee genoemd.

Niet altijd voor eeuwig

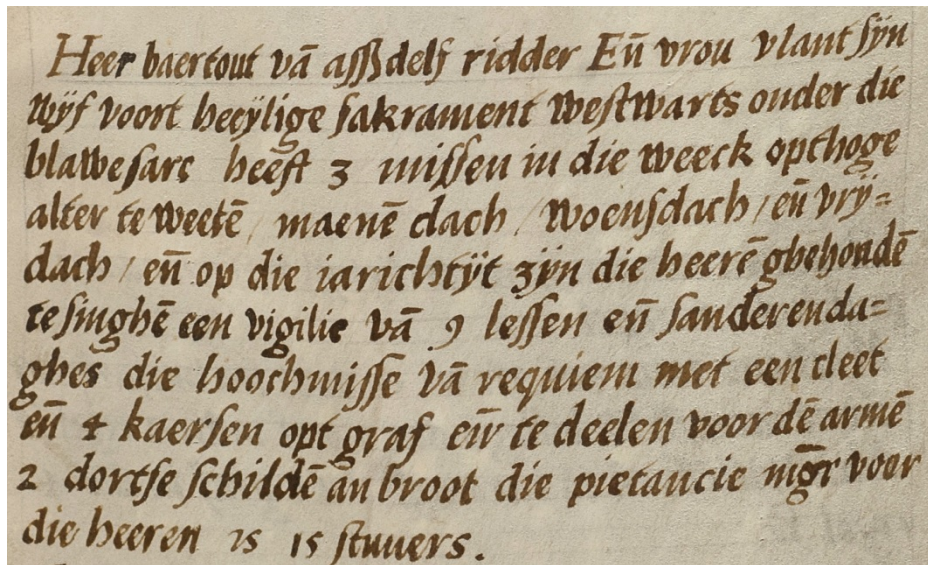
Op basis van enkele vermeldingen in het memorieregister, in de commandeursrekeningen en enkele andere documenten kunnen we in elk geval nog een aantal andere diensten noemen. Het gaat om de speciale eeuwige misstichtingen.¹⁸

Maar ook van een aantal van deze stichtingen, vooral die vlak na het ontstaan van het klooster werden ingesteld, weten we niet of ze in 1567 nog bestonden. Men kon immers wel voor eeuwig willen stichten, maar bij sommige betalingsregelingen moesten de nabestaanden hiervoor blijven betalen, elk jaar opnieuw. Een familie kon, noodgedwongen of niet, ermee stoppen. Dan stopten ook de misvieringen en bijbehorende plechtigheden, zoals de dodenwake en het bezoek aan het graf.

Er konden ook aanpassingen worden gemaakt, zoals voor de stichting van Bartout van Assendelft en zijn vrouw Odulle van der Horst. Zij hadden in 1412, toen zij zich associeerden aan het Jans klooster, onder andere een dagelijkse mis gesticht. In 1551 werd een verandering aangebracht door Gerrit van Assendelft, het achterkleinkind

¹⁸ Zie de website *Janskerk Haarlem 700 jaar*, onder *Gedenken in de praktijk*: Gedenken van kloosterlingen en leken.

van Bartouts broer Dirk. Voortaan zouden nog maar drie missen per week worden opgedragen.

Heer baertout vā assdelf ridder Eū vrou vlant sijn
wif voort beeylige sakrament westwarts onder die
blatwesarc heeft 3 missen in die weeck opthoge
alter te weete maene dach / woensdach / en vry-
dach / en op die iarichtyt sijn die heere gbehonde
te singhe een vigilie vā 9 lessen en sanderenda-
ghes die hoochmisse vā requiem met een cleet
en 4 kaersen opt graf en te deelen voor de arme
2 dortse schildē an broot die pietaucie nigr voor
die heeren 25 15 stuvers.

Figuur 14 – In het memorieregister van 1570 staat de regeling van 1551 die werd getroffen voor de drie missen van Bartout van Assendelft en Odulle van der Horst, fol. 56r – Noord-Hollands Archief, Haarlem.

Zie verder over de nagedachtenis van Heer Bartout en Vrouwe Odulle de katern Cassussen bij gedenken.

Memoriediensten in augustus 1567

De commandeursrekeningen geven een jaarlijks overzicht van de betalingen aan de priesters die een aantal memoriediensten verrichtten.¹⁹ Daaruit blijkt dat voor de heer (de familie?) Van Heemstede vier missen per week gevierd moesten worden (voor twintig pond) en bij de viering van het jaargetijde op het feest van de heilige Lucas (18 oktober) nog eens vijf missen.²⁰

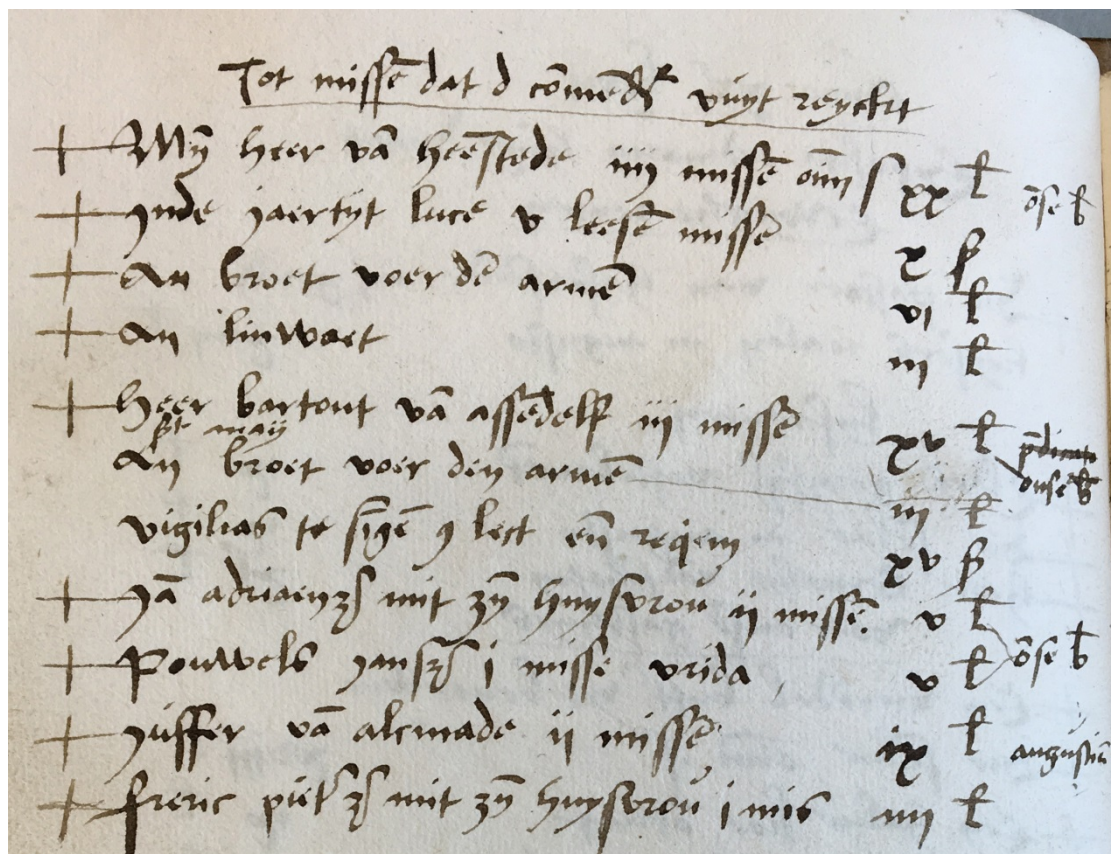
Ook staan er bedragen voor uitdelingen voor brood en lijnwaad (stof voor kleding?) aan de armen.

Achter de wekelijkse missen voor de Van Heemstedes staat afgekort (in hedendaags Nederlands) 'onze broeders', dus dit geld bleef binnen het Jansklooster. Soms spreekt dit kennelijk voor zich, dan staat er niets achter de vermelding. In het geval van Jonkvrouw van Alkemade die twee missen per week kreeg (tweede post van onder-

¹⁹ Zie over de commandeursrekeningen *Bronnen van het Jansklooster*, onder *De commandeursrekeningen*.

²⁰ De eerste post luidt 'Mijn Heer van Heemstede vier missen 'omnium sanctorum' (afgekort) twintig pond' en in de marge daarachter 'onze broeder(s)'. De betaling aan een of meer van de eigen broeders vond dus plaats op het feest van Allerheiligen, 1 november. Uit de rekeningen blijkt dat de betalingen over het algemeen in mei (1 mei?) en op 1 november plaatsvonden.

af), staat 'Augustijnen' (Augustijner heremieten). Inderdaad blijkt uit de rekeningen van andere jaren dat de missen door een Augustijn werden opgedragen, 'die augustijnen doense' (rekeningen van 1571). Bij de drie missen voor Bartout van Assendelft is 'predicadores' doorgestreept en in plaats daarvan is er 'onze broeders' gezet. 'Solvit maij' staat er onder deze post, waarschijnlijk is er dus in mei betaald aan de dominicanen voor de verrichte diensten. Het verschuldigde bedrag onder de betaalde vijftien pond is uitgevlakt.²¹

Figuur 15 – Vermeldingen van de betalingen aan de dienstdoende priesters voor de missen in de commandeursrekeningen van 1567. De eerste vier posten hebben betrekking op de betalingen voor de diensten voor de familie van Heemstede, dan volgen drie posten met betalingen namens Bartout van Assendelft en daarna nog een post voor een echtpaar, een man, een vrouw en tot slot een echtpaar – Noord-Hollands Archief, Haarlem.

Als we alle informatie betreffende de missen die opgedragen moesten worden ter nagedachtenis van specifieke overleden personen op een rij zetten, dan ontstaat het volgende voorlopige overzicht voor augustus. Het gaat (vrijwel zeker) om 29 missen en daar zit misschien nog een onbekend aantal bovenop.

Mogelijk waren er meer missen in de week, want in de eerste helft van de veertiende eeuw vonden er circa tien stichtingen plaats van missen waarvoor fondsen beschik-

²¹ Zie verder over het gedenken van Heer Bartout en zijn vrouw de katern *Casussen bij gedenken* onder *Betrokkenheid van verwanten*. Met veel dank aan Koen Goudriaan die meedacht over de teksten op deze bladzijde.

baar werden gesteld en die voor eeuwig bedoeld waren. Die fondsen konden voorzien in één tot vijf missen per week.

Eeuwig bleek echter in veel gevallen slechts betrekkelijk korte tijd geduurd te hebben, omdat de benodigde gelden niet altijd beschikbaar bleven.

Twee stichtingen uit het midden van de vijftiende eeuw zijn opgenomen in de tabel onder: Mogelijk nog meer diensten.

Dat het niet onmogelijk was dat stichtingen zeer lang bleven bestaan, blijkt uit de Andriesvicarie die uit de eerste helft van de veertiende eeuw stamt. Hij bestond zeker nog in 1567, want in het memorieregister van 1570 worden twee Jansheren bedankt voor hun succes bij het definitief onderbrengen van deze vicarie bij de broeders van het Jansklooster. Dat betekende dat een speciaal daartoe aangewezen Jansheer voortaan de missen moest opdragen en over de inkomsten daaruit beschikte. Kennelijk werd de vicarie in de tijd daarvoor (vaak of altijd?) aan een priester van buiten het klooster gegeven waardoor de Jansheren de inkomsten misliepen. De twee Jansheren die het succes boekten, kregen als beloning twee memoriediensten per jaar, zie de website *Janskerk Haarlem 700 jaar*, onder *Plaatsen van herinnering*: Kerkgebouw.

Het aantal missen dat voor de Andriesvicarie opgedragen moest worden, is niet bekend. Het staat niet vermeld in de commandeursrekeningen omdat voor dit soort stichtingen een apart fonds werd ingesteld. Dat geldt ook voor andere vicarieën. Vandaar ons vermoeden dat er in augustus 1567 meer missen opgedragen werden dan we hebben kunnen achterhalen.

Memoriediensten in augustus 1567.

Naam stichter(s)	Aantal missen/diensten	Dag(en)	Bron van vermeldingen
(Leden van het) geslacht Van Heemstede (graf in kapel en daaromheen)	4 per week, met visitatie	Zo, ma, wo, vr	Commandeursrekeningen ²²
Heer Bartout (en Vrouwe Odulle) (graf in koor van kerk)	3 per week	Ma, wo, vr	Memorieregister en commandeursrekeningen
Jan Adriaansz. en zijn vrouw	2 per week	Dagen niet vermeld	Commandeursrekeningen
Pauwels Jansz.	1 per week	Vr	Commandeursrekeningen
Frederik Pietersz. en zijn vrouw	1 per week	Wo	Commandeursrekeningen (woensdag staat vermeld in rekeningen andere jaren)

²² Hoeveel overledenen er in de kapel begraven werden, is niet duidelijk. Er worden in het memorieregister op zes plaatsen leden uit het geslacht Van Heemstede genoemd (fol. 14r, 27r, 45r, 47v, 55v, 62r) maar in drie gevallen komen dezelfde namen voor, vergelijk voor namen Allan, *Geschiedenis en beschrijving van Haarlem*, deel 2 (1874), p. 213-219. Heer Gerrit van Heemstede lag vóór de kapel, fol. 61r.

Dirk Hoffelant (graf in kerk)	Jaargetijde	Niet vermeld	Memorieregister, fol. 40v
Broeders eigen klooster	2, dus twee jaargetijden	Niet vermeld	Memorieregister, fol. 38v
Geassocieerde leden	15, dus vermoedelijk tien jaargetijden*	Niet vermeld	Memorieregister (maand augustus), vermeldingen 'frater' en 'sorror', de aanduiding voor geassocieerde broeders en zusters
Andriesvicarie	Onbekend	Onbekend	Gesticht in de veertiende eeuw, maar nog aanwezig in 1570
Totaal aantal (vrijwel) zekere diensten voor de nagedachtenis in augustus	29 + onbekend aantal		
Mogelijk nog meer diensten			
Luci Claes Simon Scerpijnsdochter	Jaargetijde	Niet vermeld	Twee keer vermelding in memorieregister, begraven op kerkhof. De dubbele vermelding kan erop wijzen dat er twee maal per jaar een memoriedienst werd gehouden, fol. 40r (augustus) en fol. 57v (oktober)
Jan van der Horst	Drie missen op het Nicolaasaltaar (Heemsteder kapel)	Ma, wo, vr	Cartularium, akte 503 en 504, stichting in 1452. De commandeur krijgt de opdracht te zorgen voor de missen. Betalingen in de commandeursrekeningen ontbreken, dus waarschijnlijk is er een apart fonds gesticht.
Boudewijn van Schoten	1 x per week op het Heilig Grafaltaar	Vr	Cartularium, akte 505, stichting in 1473

*Geassocieerden werden behandeld als eigen broeders van het klooster, daarom kregen ze waarschijnlijk een jaargetijde, zie de website *Janskerk Haarlem 700 jaar*, onder *Gedenken van kloosterlingen en leken: Dodengedachtenis in de Jansorde*.

Jammer genoeg ontbreken voor 1542 tot 1584 de boeken van klok en graf van de Bavokerk, waardoor we niet kunnen zien wie wanneer in de Janskerk begraven werd. Dit is een bekend probleem voor archiefbronnen, vaak is niet alles beschikbaar wat we graag zouden hebben.

Figuur 16 – De ingang van de grafkapel (met witte gevel) van de familie Van Heemstede, die nog steeds de ‘Heemsteder kapel’ wordt genoemd – Noord-Hollands Archief, Haarlem.

Tot slot

Het mag duidelijk zijn geworden dat allerlei vormen van gedenken, vieren en dankbaar zijn nauw met elkaar samenhangen (net als bij onze vieringen van 4 en 5 mei).

Daarnaast blijkt dat er nog veel onderzoek naar gedenken in het middeleeuwse Haarlem gedaan kan worden, voor het Jans klooster, maar ook voor de andere kloosters. Het Noord-Hollands Archief bewaart schatten aan informatie. Aangevuld met informatie uit andere archieven, musea en bibliotheken, en niet te vergeten de (resten van) middeleeuwse gebouwen in de stad, kan dit nog veel interessante vondsten opleveren en ons een beter inzicht geven in het leven van mensen in vroegere tijden en hun manieren van vieren en gedenken. Zie hiervoor ook de database [Medieval Memoria Online](#)²³, de [Kloosterlijst](#) en het [Monasticon Trajectense](#).

²³ Kies Zoeken in de database, vervolgens Institutions en tik onder Settlements in: Haarlem.

Katernen bij de website *Janskerk Haarlem 700 jaar*

Deze katern maakt deel uit van een serie katernen bij de website *Janskerk Haarlem 700 jaar. Geliefd en fel bevochten*. Deze website gaat over de Janskerk en het gelijknamige klooster. Het klooster werd in 1310 gesticht en in 1318 werd de kerk gewijd. Een goede reden om dit te herdenken met een website dus.

De geschiedenis van de kerk en het klooster is ingedeeld in drie lagen. De eerste twee lagen zijn ondergebracht in de website zelf. De eerste laag geeft de lezer een snelle indruk, terwijl in de tweede laag dieper op een aantal zaken wordt ingegaan. Wie meer wil weten, kan de katernen lezen, de derde laag. Ze staan ieder op zich, dus je hoeft ze niet in een vaste volgorde te lezen.

De links zijn te vinden op de homepage en waar van toepassing op de pagina's van de website.

Overzicht van de katernen

Naar het hemels paradijs

- Zondeval en verlossing
- Leven en sterven als christen

Voor God en de mensen

- Kloosterorden. Stichting en doelstellingen
- Kloosterleven. Eenheid in verscheidenheid
- Haarlemse kloosters nader bekeken
- Een eigen kloosterkerk

Het Jansklooster

- Stichting en schenkingen
- Commandeurs van het Jansklooster
- Bronnen van het Jansklooster. Een schat aan informatie

Gedenken en herinneren

- Gedenken, complexer dan je zou denken
- Casussen bij gedenken. Vijf praktijkvoorbeelden
- Legitimatie via opvolgingsreeksen. De functies van portretreeksen
- Feesten en gedenken in augustus, de maand van de kerkwijding

Overzichten van gebruikt onderzoeksmateriaal

De overzichten van het gebruikte onderzoeksmateriaal zijn ingedeeld in

- Archiefstukken, oude boeken en manuscripten
- Afbeeldingen, nadere informatie
- Literatuur en websites

Colofon

Katern behorend bij de website *Janskerk Haarlem 700 jaar*, Noord-Hollands Archief, Haarlem.

© 2018 – Truus van Bueren en Charlotte Dikken.

Vormgeving en productie: Charlotte Dikken in samenwerking met Leen Breure (ScieMedia).